

AKIŞKAN MODERNİTEDE ANLAMI YAKALAMAK: POST-TRUTH ÜZERİNE BİR İNCELEME

Hasan AYDIN¹

ÖZ

Zygmunt Bauman'ın "akışkan modernite" olarak nitelendirdiği dönem içerisinde, amaçların yokluğu, belirsizlik ve değişimin durmaksızın devam etme ilkesi neticesinde klasik modernitenin katı yapıları işlevsiz kalmıştır; toplumun sürekli değişimi, bireyin anlam verme, düşünme ve eylemlerinde izleyeceği referans noktalarını ortadan kaldırmıştır. Modern yaşamın bu yönde karmaşıklaşması ve yabancılaşmanın artması, geleneksel yaşamın kısıtlı ilişki ve anlamlandırma yapılarını değiştirmiştir. Özellikle yeni medya teknolojileri iletişimin küreselleşmesini sağlayarak farklı kültür ve deneyim alanlarından gelen enformasyon akışını, bireyin algılama kapasitesinin üstüne çıkarmıştır. İletişimin böylesine hızlandığı bir dönemde hakikat, olguların karmaşıklığından kopartılarak içeriğinden arındırılmış ve imaj düzeyinde biçimsel bir olguya dönüştürülmüştür. Bu doğrultuda çalışmanın önemi, post-truth döneminde hakikatin imaj düzeyinde duygu ve inançlara göre dizayn edilmesinin, bireyin sadece medya ve popülist liderler tarafından manipüle edildiğini değil, aynı zamanda bu sürecin etkin bir katılımcısı olduğunu tartışmaya açmaktır. Bu bağlamda çalışmanın amacı, bireyin anlam arayışı çerçevesinde, yaşamı anlamlandıran kesin ve sabit kimlikleri güvende tutmak amacıyla post-truth sürecine nasıl katıldığını incelemektir. Çalışmada teorik olarak bireyin post-truth sürecine etkin katılımı incelenmiş; bireyin kimliğini güvende tutan fakat olguların gerçekliğiyle bağdaşmayan hakikatleri, psikolojik olarak güven sağlamak amacıyla kabul ettiği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Post-truth, İktidar, Hakikat, Anlam, Akışkan Modernite

CAPTURING MEANING IN LIQUID MODERNITY: A STUDY ON POST-TRUTH

ABSTRACT

In the period Zygmunt Bauman characterizes as "liquid modernity", the rigid structures of classical modernity have become dysfunctional as a result of the absence of goals, uncertainty and the principle of non-stop change; the constant change of society has eliminated the reference points for the individual to follow in giving meaning, thinking and acting. The complexity of modern life and the increase in alienation in this direction have changed the limited relationship and meaning-making structures of traditional life. In particular, new media technologies have enabled the globalization of communication, increasing the flow of information from different cultures and fields of experience beyond the perception capacity of the individual. In such a period of accelerated communication, truth has been detached from the complexity of facts, stripped of its content and transformed into a formal phenomenon at the level of image. In this respect, the importance of this study is to discuss the fact that in the post-truth era, truth is designed according to emotions and beliefs at the image level, and that the individual is not only manipulated by the media and populist leaders, but also an active participant in this process. In this context, the aim of the study is to examine how the individual participates in the post-truth process in order to secure certain and fixed identities that give meaning to life within the framework of the search for meaning.

Araştırma Makalesi

Research Article

¹Arş. Gör.

İstanbul Nişantaşı Üniversitesi
Sanat ve Tasarım Fakültesi

E-Posta

aydinhasan1@gmail.com

ORCID

0009-0008-4820-5095

Başvuru Tarihi / Received

03.01.2024

Kabul Tarihi / Accepted

31.03.2024

AYDIN, Hasan (2024). Akışkan Modernitede Anlamı Yakalamak: Post-Truth Üzerine Bir İnceleme. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 12 (1), 423-447

The study theoretically examined the active participation of the individual in the post-truth process and concluded that the individual accepts the truths that keep his/her identity safe but are incompatible with the reality of the facts in order to provide psychological security.

Keywords: Post-Truth, Power, Truth, Meaning, Liquid Modernity

GİRİŞ

Modern paradigmanın temel ilkeleri olan birey, akıl, özgürlük ve hakikat gibi kavramlar geleneksel düzenin dünya görüşüne karşı rasyonelleştikçe ve meşruiyet kazandıkça egemen söylemde mitsel bazı özellikler kazanır. Modernliğin ilk adımlarının başladığı Rönesans'ta, özellikle perspektif aracılığıyla insanın bir tablonun karşısında merkezi göz olarak konumlandırılmasına koşut olarak yaşamın bütün hakikatlerine ulaşılabilir ve nesnel olarak keşfedebilir bir konuma da getirilir. Birey ve hakikat arasında kurulan çıkarırsız ve nesnel olduğu düşünülen bu ilişki şekli, hakikatin iktidar ile olan ilişkisinin örtük kalmasına neden olur. Özellikle Alman filozof Friedrich Nietzsche, öznenin hakikat karşısında nesnel ve bilimsel olduğu ileri sürülen durumunu, içgüdüsel olarak işleyen "güç istenci" kavramından hareketle sorgulamaya açar. Özellikle Nietzsche'nin açtığı bu yolu kullanan postmodern düşünce biçimleri, modern paradigmanın ortaya koyduğu ilkeleri yapıbozuma uğratarak bu ilkelerin ardında gizlenen iktidar ilişkilerini açığa çıkarmaya çalışır. Bununla birlikte evrensel, nesnel ve çıkarırsız olduğu ileri sürülen hakikatin tamamıyla belli bir perspektiften oluşturulan ve çıkar güden öznel bir nitelik barındırdığını ileri sürerler. Esasında postmodern eleştirinin ortaya koyduğu temel nokta, hakikatin belirsiz ve öznel olması nedeniyle her bireyin bakış açısına göre oluştuğu ilkesidir. Postmodern düşüncenin yarattığı atmosfer Lee McIntyre göre post-truth sürecine yol açan önemli nedenlerden biri olarak görünür (McIntyre, 2019: 138). Esasında postmodern eleştiri, modern paradigmanın ilkelerinin yarattığı totaliterleşmeye ve bu bağlamda belli bir coğrafyanın, ırkın veya cinsiyetin olgulara bakışının yarattığı hakikat varsayımının temellerini sorgulamayı amaçlamaktaydı. Fakat en nihayetinde hakikat kavramının temeline yapılan postmodern eleştiri, post-truth gibi karikatürleşmiş ve popülist bir sürecin önünün açılmasına neden olur.

Bu makale çerçevesinde hakikatin tasarım olarak oluşturulabilir yönüne ve Michel Foucault çerçevesine iktidar ve hakikat arasındaki ilişkiye odaklanılır. Buradan hareketle hakikatin çıkar odaklı yapısı ortaya konulur. Diğer taraftan Nietzsche çerçevesinde bir hakikat varsayma ve onu ortaya koyma durumunun psikolojik bir güven alanı yaratmak amacıyla olduğu ortaya konularak insanın rasyonel olduğu ileri sürülen muhakeme etme gücünün içgüdüsellğine vurgu yapılır. Bu bağlamda Zygmunt Bauman'ın "akışkan modernite" olarak nitelendirdiği dönem içerisinde, amaçların yokluğu, belirsizlik ve değişimin durmaksızın devam etme ilkesi neticesinde, klasik modernitenin katı yapıları işlevsiz hale gelir; toplumun sürekli değişimi bireyin anlam verme, düşünme ve eylemlerinde izleyeceği referans noktalarını ortadan kaldırır. Buradan hareketle modern yaşamın bu yönde karmaşıklaşması ve yabancılaşmanın artması, geleneksel yaşamın kısıtlı ilişki ve anlamlandırma yapılarını değiştirir.

Özellikle yeni medya teknolojileri, iletişimin küreselleşmesini sağlayarak farklı kültür ve deneyim alanlarından gelen enformasyon akışını bireyin algılama kapasitesinin üstüne çıkarır. İletişimin böylesine hızlandığı bir dönemde hakikat, olguların karmaşıklığından ve içeriğinden arındırılarak imaj düzeyinde biçimsel bir olguya dönüştürülür. Yeni medya teknolojilerinin oluşturduğu sosyal medya mecraları, bireyi özdeşleştikleri siyasi liderlerin söylemlerini kamusal alanda dolaşıma sokmaya imkan verir. Aynı zamanda bu mecralar sayesinde sürekli veri analiziyle kullanıcıların sanal profilleri çıkartılarak eğilimlerine, korkularına ve umutsuzluklarına yönelik gerçekliği dikkate almayan popülist politikalar oluşturmayı kolaylaştırmaktadır. Bu tarz politikalar var olan duyguları saptayarak bu eğilimleri güçlendirdiği ve sabitleştirdiği için hiçbir zaman söylemde bir hakikat değeri olup olmadığı dikkate alınmaz. İktidar açısından veri analizi yapmaya olanak sağlayan yeni medya teknolojileri, kullandıkları algoritmalar ve filtreleme araçları ile kullanıcıya özgürlük alanı olarak sunulan bu iletişim şeklini bir tahakküm alanı haline dönüştürür. Bu tahakküm alanlarının, her kullanıcı için farklı düşünce ve çevrelerden izole edilmiş bir alana dönüşmesi itibariyle atomik olarak yalıtılmış halde sayısız dijital topluluk alanları oluşur. İletişimi demokratikleştiren ve özgürleştiren bir sürece öncülük eden

AYDIN, Hasan (2024). Akışkan Modernitede Anlamı Yakalamak: Post-Truth Üzerine Bir İnceleme. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 12 (1), 423-447

yeni medya teknolojileri, toplumsal olanı kamusal bir alan etrafında birleştirmekten ve bu çerçevede farklı olanlar arasında bir tartışma ortamı yaratmaktan öte farklı olan düşünce ve anlayışların birbirine temasını sürekli erteler.

Bauman'ın "akışkan modernite" kavramından hareketle belirsizliğin ve değişimin sürekli hale gelmesi ile birey, hakikatle olan ilişkisini hem doğrudan bir şekilde kendi eğip büker hem de medya ve popülist liderler tarafından eğilip bükülmesine izin verir. Bu bağlamda makalenin amacı, bireyin post-truth süreci içerisinde manipüle edilen edilgin bir konumda mı bulunduğu yoksa güven verici bir alan inşa etmek amacıyla hakikate yönelik bu tavrın doğrudan bir katılımcısı mı olduğu problemini araştırmaktır.

1. Bir Tasarım Olarak Hakikat

Modernlik, temel olarak inançların, kanıların ve sanıların yerine aklın yaşamın merkezine yerleşmesi ile karakterize edilir. Akıl, geleneksel dönemlerin teolojik otoritesinden kurtularak dünyevi bir temele oturmaya başlar. Fransız sosyolog Alain Touraine, modernliği kutsalın otoritesinden kurtulma olarak tanımlar fakat modernliği sadece bu amaca yönelik olarak gerçekleşen sürekli bir değişim ve olaylar silsilesinden ibaret olarak da görmez. Touraine, modernliğin esas unsurları olarak akılcılığın, bilimselliğin, teknolojik ve idari etkinliğin yaygınlaşmasını ve kurumsallaşmasını görür. Modernleşme sürecinde temel nokta olarak akılcılık, geleneksel olarak adlandırılan toplumsal bağlardan, duygulardan, göreneklerden ve inançlardan kopmayı ve belirleyici merci olarak kendisini merkeze alır (Touraine, 2018: 25-27). Bu bağlamda modern anlatı içerisinde toplumsal, siyasal ve ekonomik olguların merkezinde, aklın özgürleşmesi ve dünyevileşmesi ile bireyselliğini kazanan yeni bir insan tipi oluşur.

Touraine'ın ifade ettiği geleneksel olandan modern olana geçiş için kesin bir başlangıç noktası belirlemek oldukça zordur. Fakat Nietzsche'nin vurguladığı gibi bütün başlangıçlar metafizik bir varsayıma bağlıdır (Nietzsche, Akt Ahmet Arslan, 2006: 21). Bu bağlamda varsayımsal bir nokta olarak Rene Descartes'ın düşünen öznesi yani kartezyen felsefesinin önemli ilkesi olan "Düşünüyorum, öyleyse varım" alınabilir. Descartes ile başlayıp Aydınlanma Devri'ne kadar süren bu düşünce ile akıl,

AYDIN, Hasan (2024). Akışkan Modernitede Anlamı Yakalamak: Post-Truth Üzerine Bir İnceleme. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 12 (1), 423-447

bilginin, toplumdaki ilerlemenin ve hakikat kavramının temeli olarak görülüp kutsanır (Best ve Kellner, 2011: 15). Esas olarak bu düşünceler sadece modernliğe ait değildir; Antik Yunan'a dayanan kökleriyle Platon'un felsefesine kadar uzanır. Platon'un genel felsefesine hakim olan ilke, akılı dış gerçeklikten yani olgusal olandan kopartan ikili bir dünya tasarımına dayanır: İlki, duyular yoluyla algılanabilen görünüşler yani sanılar dünyasıdır. İkincisi, aklın algılanan yanıltıcı görünüşler üzerinden ilerleyerek kurduğu değişmez ve kusursuz formların bulunduğu idealar dünyasıdır (Russell, 2017: 228-233). Platon, duyularla algılanan değişimi, görünmeyen ama akıl yoluyla izi sürülebilen ve kavranabilen bir üst dünya yoluyla sabit ve değişmez hale getirmeyi amaçlar.

Nietzsche, bu düşünme tarzına sahip felsefi söylemlerden hareket eden hakikat düşüncesinin bir yanılsama oluşturduğunu ileri sürmesi ile modern felsefe tarihinin en tartışmalı isimlerinden biri haline gelir. Eleştirileri ile hakikatin gerçeğin izdüşümü olduğu, nesnel olduğu ve keşfedilebilir olduğu yolundaki temel kabulleri sorgular (Nietzsche, 2002: 279-280). Böylece Nietzsche, eleştirilerini Aydınlanma Devri'nden itibaren öne çıkmaya başlayan ve bilince tam olarak egemen olduğu ileri sürülen rasyonel özneye yönelir. Bu nedenle Antik felsefeden modern felsefeye kadar özneyi ve akılı, hakikati ortaya çıkarmada yanılmaz bir figür olarak gören felsefi söylemleri eleştirir.

Nietzsche, eleştirilerinin hedefine modern dönemden önce bu dönemin tamamıyla felsefi temelini oluşturan Antik Yunan felsefesindeki en etkili iki ismi olan Sokrates ve öğrencisi Platon'u koyar. Bu iki isim ona göre felsefede çöküşün başlangıcını simgeler (Nietzsche, 2010: 12). Bu bağlamda eleştirdiği nokta, Antik Yunan felsefesinden beri devam eden, yanılmaz olduğu iddia edilen, saf akılı temele alan ve idealleştiren felsefi eğilimlerdir. Nietzsche, sistemci felsefelerin saf akıl anlayışlarının, insanı olgusal olandan kopartarak kendi içine kapatan tahakküm edici sistemler oluşturduğunu savunur. Bu felsefi eğilime yine Antik Yunan dünyasından bir felsefeci olan Herakleitos ile cevap verir (Nietzsche, 2010: 20). Herakleitos'un temel argümanı, her şeyin oluş ve değişim halinde olduğudur (Herakleitos, 2016: 21). Nietzsche bu düşüncelerinden hareketle, Platon'un ileri sürdüğünün aksine yaşamda

AYDIN, Hasan (2024). Akışkan Modernitede Anlamı Yakalamak: Post-Truth Üzerine Bir İnceleme. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 12 (1), 423-447

sabit ve mutlak bir temelin bulunamayacağını, her şeyin akış ve değişim halinde olduğunu ifade eder.

Nietzsche, sadece Platon'u eleştirmekle kalmaz, onun modern dönemlerdeki en önemli temsilcilerinden biri olan Descartes'a yönelik de eleştiriler getirir. Nietzsche için Descartes'ın "düşünüyorum, öyleyse varım" temel önermesinde, düşünen özne değişmeyen bir töz olarak insanın gerçeklik duygusunu oluşturan en güçlü kavram olarak ortaya çıkar. Özne için töze yani değişmeyen bir öze inanıldığından, özne bütün hakikat algısının yanılmazlığını oluşturan bir kurgudur. Çünkü Descartes'ın ünlü aksiyomunun eylemi olan "düşünüyorum" ile özne olan bir ben varsayılır; "düşünüyorum" demek düşünen bir varlığı ima ettiğinden dolayı eğer bir şey düşünülürse buna koşul olarak da "düşünen bir şey" varsa ve var olmak zorundaysa, eyleme konu olan özne yalnızca dilin sahip olduğu gramer alışkanlığının bir sonucu olarak ortaya çıkar. Dilin mantığı içerisinde yapılan şey, eyleme bir fail bulmaktır. Burada mantıksal ve metafiziksel bir kabulden hareketle özne olgusu inşa edilir. Nietzsche, Descartes'ın mutlak ve değişmez bir özneye ulaşmanın aksine sadece çok güçlü bir inanç durumuna ulaştığını savunur (Nietzsche, 2002: 252-253).

Bu bağlamda belirsiz olan olguları bilinebilir, nedenleri bulunabilir ve sınırları çizilebilir bir noktaya çekecek bir temel arayışının nedeni, sakinleştirici ve güven verici bir olgu olarak psikolojik bir tatmin sağlamak isteyen güç istencinin sonucudur. Belirsiz olan daima endişe verici ve rahatsız edicidir. Kesinlik istemek ve varsaymak içgüdüsel bir durumun açığa çıkması olarak görülür. Olgulara neden sorusunun sorulması, onu tanıdık ve bilinebilir bir şekle sokmaya çalışmanın bir sonucudur. Böylece bir tür neden varsayımı, belirli şeyleri içeri alıp, belirsiz ve yabancı olanları dışarıda bırakarak sistemleşmeye ve katılaşmaya doğru yönelir (Nietzsche, 2010: 38-39). Bu yüzden Nietzsche sadece olgular vardır önermesine bile karşı çıkar; çünkü ona göre sadece olgular yoktur, o olgulara iliştilen sayısız yorum vardır. Bu yorumların öznel olduğunu ileri sürmenin kendisi de öznel bir içerik taşır. Hakikatin nesnelliğini kanıtlamak için ortaya çıkan özne, Nietzsche'ye göre verili ve doğal değildir; inşa edilen olarak eyleme iliştilen bir özellik taşır. Buna bağlı olarak Nietzsche, yorumcuyu yorumun ardına koyan doğrusal mantığı zihnen uydurulan bir varsayım

AYDIN, Hasan (2024). Akışkan Modernitede Anlamı Yakalamak: Post-Truth Üzerine Bir İnceleme. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 12 (1), 423-447

olarak görür. Bu denklemden oraya çıkan kusursuz hakikat kavramı ölçüsünde dünya bilinebilir ve kavranılabilir hale gelir. Fakat perspektivizm olarak kavramsallaştırdığı ilke bağlamında kesin bir anlam yoktur, sayısız yorumun yarattığı sayısız anlam vardır. Ona göre dünyayı yorumlayan, rasyonel bir akıl değil, ihtiyaçların ve içgüdülerin kendisidir. Her içgüdü bir tür egemen olma tutkusuna sahiptir; her birinin empoze etmek istediği bir perspektifi vardır. Nietzsche, hakikati bilme isteğinin, daima var olan gerçekliği sınırlama ve sabit hale getirme faaliyeti olarak güç istencinin bir ürünü olarak görür (Nietzsche, 2002: 280). Nietzsche'nin mevcut düşünce anlayışlarının temelini sorgulayan düşünceleri ile insan görüldüğü ya da iddia edildiği kadar rasyonel olmayan, içgüdüleri ve bilinçdışı tarafından manipüle edilen bir bakıştan yeniden tartışmaya açılır. Böylece tamamen rasyonel olarak konumlanan insan, rasyonel olamayan ve sürekli olarak etkisi altına girdiği güç istenciyle kendi hâkimiyetinin, kendini var etme ve egemenliğini yayma ihtirasının bir ürünü olarak ortaya çıkar.

Theodor Adorno ve Max Horkheimer gibi isimler de Nietzsche'nin akla yönelik sorgulayıcı eleştirilerini takip ederek rasyonalitenin irrasyoneliteye dönüşme yollarını, Aydınlanma düşüncesinin nasıl mitsel bir yöne evrildiğini, modernliğin karakteristik özelliği olarak görülen özgürlük ve ilerleme ilkelerinin nasıl tahakküm, baskı ve gerilemeye dönüştüğünü analiz eder. Aydınlanmış akıl, kendisiyle rekabet eden tüm düşünce tarzlarını ortadan kaldırarak hakikat konusunda hak iddia eden tek yapı olarak kalmayı talep ettikçe totaliter bir yapıya bürünür. Bu doğrultuda akıl, mitle iç içe geçer ve tahakküm etmek için toplumsal rasyonelleşmeyi baskı aracı olarak kullanır. Bilgi ve akıl yürütme kapasitesine sahip olduğu öne sürülen seçkinlerin egemenliğini rasyonelleştirir (Best ve Kellner, 2011: 264-265). Akıl bu özellikleriyle kendisini nesnel olarak sunarak her türlü çıkardan uzak olduğu yanılsaması ile bir çıkar ve iktidar alanı kurmasını gizleyerek bilgiye ve bilgiyi üretme araçlarına sahip olan tarafı meşru ve doğal olarak konumlandırır. Özellikle rasyonaliteye sahip seçkinlerin önemine ve yol gösterici olmalarına yönelik yapılan modern vurgunun postmodern eleştirisiyle birlikte önemi azalmaya başlar. Terry Eagleton modern paradigmanın ortaya koyduğu ilkeleri ters yüz eden postmodern düşünceyi, modernliğin hakikat,

AYDIN, Hasan (2024). Akışkan Modernitede Anlamı Yakalamak: Post-Truth Üzerine Bir İnceleme. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 12 (1), 423-447

akıl, nesnellik, evrensel ilerleme ve bilimsel açıklamalar nezdinde sunduğu büyük anlatılardan ya da nihai zeminlerden kuşku duyan bir düşünce tarzı olarak tanımlar. Aydınlanma düşüncesinin ortaya koyduğu ilkelere karşı dünyanın temelsiz, çeşitli, parçalı, belirsiz ve yorumlardan ibaret olduğunu savunurlar (Eagleton, 2015: 9). Postmodern düşünceler, evrensel olma gibi totaliter yönüyle parçalı yapılara izin vermeyen ve hakikati nesnel olarak bulabilme yeteneğine sahip modernlik düşüncesine karşı eleştirel bir tavır geliştirir.

2. Hakikat ve İktidar İlişkileri

Fransız filozof ve tarihçi Michel Foucault, iktidarın yönetebilme çerçevesinde hakikat ile kurduğu ilişki üzerinden tartışmalar yürütür. İktidar-hakikat çerçevesinde yaptığı incelemelerle hakikatin çikarsız ve nesnel olduğuna yönelik modern paradigmayı eleştirerek yeni düşünme alanları açar. İktidar ve hakikat arasındaki ilişki üzerinden ilerleyen Foucault, iktidarın oluşturduğu hakikat üretimi ile özneyi nasıl biçimlendirdiği ile ilgilenir. Foucault'nun iktidar üzerine düşünmesinin temel nedeni, öznenin/benin nasıl özneleştirildiği ve kimliklendirildiğini ortaya çıkarmaktır. Onun için öznenin her bahsediş, aslında özneyi kuran iktidardan bahsetmeyi zorunlu hale getirir. Foucault'nun öznenin iktidar tarafından kurulması ile kastettiği şey, deneyimlerin kurulması ve öznenin bu kurulmuş deneyimlerin faili olarak özneleşmesidir. Foucault, bu öznel deneyimlerin sorunsallaştırmalar yoluyla oluşturulup tarihin belli bir döneminde ihtiyaçlara göre dönüştürüldüğünü ileri sürer. Delilik, cinsellik, dil, emek, suç ve hastalık gibi deneyimleri sorunsallaştırma süreçlerinin tarihi olarak görür. Sorunsallaştırma, bu bağlamda bir şeyin belirli bir zamanda, doğru ve yanlış oyununa sokularak bir düşünce nesnesi olarak ahlaki ya da bilimsel şekilde kuran söylemsel ve söylemsel olmayan pratikler bütünüdür. Foucault, doğru ve yanlış oyununu hakikat oyunu (jeux de verite) olarak kavramsallaştırır. Yani tarihsel bir süreç içerisinde bir deneyim için üretilen hakikatleri oluşturan sistemlerdir (Keskin, 2014: 13-15). Esas itibarıyla hakikat her zaman iktidar bağlamında ortaya çıkan bir şeydir. Bu yüzden hakikatin her zaman dönüştürülebilir olması nedeniyle hakikatten değil ancak iktidar bağlamında işleyen hakikat ilişkilerinden bahsedilebilir.

Foucault için hakikat, bir dizi genel norm ya da önerme değildir. Doğru olan söylemleri her an herkesin dile getirmesini sağlayan prosedürler ağıdır. Söylemleri oluşturan iktidar ağının hiyerarşik bir tepe noktası yoktur; hakikat etkilerinin kodlandığı ve söylem haline getirildiği yerler vardır. Hakikatin söylem olarak üretildiği bu yerler, Foucault için bilimsel alanlardır (Foucault, 2012: 177). Foucault'nun oldukça soyut olarak sembolize ettiği iktidar kavramı bilimsel alanlar üzerine yaptığı incelemelerle somutlaşır. Örneğin psikiyatri, sosyoloji, kriminoloji gibi disiplinler esasında dışlama, gözetleme ve hapsetme uygulamalarının meşrulaştırılmış ve rasyonelleştirilmiş şekilleridir; iktidar tekniklerinin geliştirilerek inceltmesine ve çoğaltılmasına katkıda bulunurlar. Hastane, hapisane, düşkünlerevi gibi kurumlar, toplumsal denetimin sağlanması için gerekli bilgiyi sağlar. İktidarla iş birliği içinde işleyen bilimsel-disipliner mekanizmalar içinde birey, sürekli olarak şekillendirilen, imal edilen ahlaki/hukuksal/psikolojik/tıbbi/cinsel bir varlık durumuna gelir (Kellner, Akt Aydoğan, 2009: 191). Bilimlerin dışında, enformasyon sistemlerine bağlı hakikat etkileri de vardır. Birey, radyo ya da televizyon spikerinden bir şey duyduğunda bu durum binlerce insanın kafasında hakikat olarak işlemeye başlar (Foucault, 2012: 177). Söylemsel ve mekânsal olarak bu hakikatleri yayan merkezleri Foucault, dispoitifler olarak kavramsallaştırır ve şöyle tanımlar: “Söylemler, kurumlar, mimari biçimler, düzenleyici kararlar, yasalar, idari tasarruflar; bilimsel, felsefi, ahlaki önermelerden oluşan heterojen bütünler; bu söylemsel ve söylemsel olmayan öğeler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu sistemlerdir.” (Foucault, Akt Keskin, 2014: 18). Foucault'nun Avrupa tarihi içerisinde incelediği bu iktidar olgusu, incelenmiş ve gelişmiş tahakküm biçimleri ile 18.yüzyıldan sonra ortaya çıkar. 18.yüzyıl öncesindeki iktidar, hükümler ve tebaa arasındaki ilişkiden meydana gelir. Fakat 18.yüzyıl ile artık insana doğrudan tahakküm eden, öldüren ve baskı uygulayan bir iktidardan beden ve nüfus üzerinden işleyen bir iktidar biçimine geçilir. Yeni iktidar, insanın ihtiyaçlara göre dizayn edilmesine ve bedenin verimliliğini arttıracak şekilde disipline edilmesini amaçlar. Foucault bu iktidar kavramını beden üzerinde işleyen anatomo-iktidar ve nüfus üzerinde işleyen biyo-iktidar olarak ikiye ayırır. Yaşam ve beden, incelenmiş teknikleriyle iktidarın birer nesnesi haline gelir (Foucault, 2014: 152). Biyo-iktidar, mikro arzuları, norma uygun olarak bedenlere kaydetmeye çalışır. Bu süreç normları

AYDIN, Hasan (2024). Akışkan Modernitede Anlamı Yakalamak: Post-Truth Üzerine Bir İnceleme. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 12 (1), 423-447

yayan ve aşıl原因an üretici iktidar tarafından formüle edilen tutum ve davranışları doğal hakikatlermiş gibi ifade eden bir bilgi düzeneğinin iş birliği ile gerçekleşir. Foucault, 19.yüzyılla birlikte hakikatin (bilginin) ve beşeri ve doğa bilimlerin normalize edici olduğunu ve doğruya (hakikate) erişimin normun alanı içinde tanımlandığını ifade eder (Foucault, 2007: 105-106).

Foucault yeni iktidarı sadece disipline etme ve düzenleme özellikleriyle açıklamaz. Bütün bunların yanında bu iktidara özgürlük unsurunu da ekler. Çünkü yeni iktidar baskı ve tahakküm yoluyla işlemek yerine herhangi bir tahakküm ilişkisi kurmadan görünürde özgür özneler üzerinde işler (Foucault, 2014: 75). Böylece iktidar sadece dışarıdaki bir durum olmaktan çıkarak içeriden de sürekli işleyen ve söylem olarak benimsetilen bir hakikatin ve bu hakikat dolayımında oluşan bir kimliğin oluşturduğu vicdan yoluyla işler. Foucault (2011: 107) için bu yeni iktidar çerçevesinde birey şöyle tanımlanır:

Dolayısıyla bireyi temel bir çekirdek, ilkel bir atom, iktidarın etki altına aldığı ya da cezalandırdığı çoğul ve atıl bir şey olarak; iktidarı bireyleri böylece bastıran ya da parçalayan bir şey olarak düşünmek gerekir. Aslında bir beden, hareketlerin, söylemlerin, arzuların bireyler olarak tanımlanması ve kurulması tam olarak iktidarın birincil etkilerinden biridir. Yani birey, iktidarın dışında ve karşısında bir şey değil, iktidarın birincil bir etkisi ve aynı zamanda bir etkisi olduğu ölçüsünde de bir araçtır: iktidar kurduğu, oluşturduğu birey üzerinden işler.

Esasında Foucault iktidarın kurduğu ve yaydığı hakikatlerin bireyi içten inşa ederek bir dış güç oluşturmadan ve bu dış gücün gerilimini ortadan kaldırarak bireyi kendine bağlar. Bu yönüyle Foucault (2014: 63) içselleştirilmiş iktidar şu şekilde işler:

(...)bireyi kategorize ederek, bireyselliğiyle belirleyerek, kimliğine bağlayarak, ona hem kendisinin hem de başkalarının onda tanımak zorunda olduğu bir hakikat yasası dayatarak doğrudan gündelik yaşama müdahale eder. Bu, bireyleri özne yapan bir iktidar biçimidir. Özne sözcüğünün iki anlamı vardır: denetim ve bağımlılık yoluyla başkasına tabi olan özne ve vicdan ya da öz bilgi yoluyla kendi kimliğine bağlanmış olan özne. Sözcüğün her iki anlamı da boyun eğdiren ve tabi kılan bir iktidar biçimi telkin ediyor.

Bu çerçevede Foucault esas olarak Nietzsche'nin açtığı yoldan hareketle hakikati ve özneyi yeniden konumlandırır. Bu iki kavramı iktidar bağlamında yani bir güç istenci bağlamında açıklar. Bu nedenle Foucault, Nietzsche'nin önemini şöyle belirtir: “Özetlersek, siyasi sorun yanlıgı, yanılısama, yabancılaşmış bilinç ya da ideoloji değil; bizzat hakikatin kendisidir. İşte Nietzsche'nin önemi.” (Foucault, 2011: 85). Artık yanlış bilinç veya bu yolla hakikatin üstünü örten yalanlar söz konusu değildir. Artık bir hakikat inşası söz konusudur. Hakikatin yapısı değiştiği için hakikate ulaşamayan diğerlerine (yani daha eğitimsiz kesimleri) yol gösterecek olan entelektüellerin durumu da gereksiz hale gelir. Foucault'nun hakikat rejimi olarak tanımladığı süreç içerisinde hakikat söylem olarak açığa çıkar. Bu yüzden her toplumun kendi hakikat rejimi vardır. Nesnel ve evrensel tek bir hakikat olmaması nedeniyle entelektüelin, evrensel değerlerin taşıyıcısı olmaktan çıkarak yerel olana yönelmesi gerekir (Foucault, 2011: 82-84). Bu durumda evrensel olarak görülen hakikatin parçalandığı ve öznel hale geldiği postmodern bir duruma işaret eder. Bu nedenle öznel hala gelen hakikat, iktidardan ayrılamayan ve her daim onun alanı içinde düşünülmesi gereken bir kavrama dönüşür. Bu yüzden onu iktidardan kurtarmak söz konusu değildir. Foucault'nun düşüncelerinden hareketle insan, ruh, birey ya da insanın oluşturduğu bilimsel bilgi gibi modern kavramlar da aslında iktidarın, bedeni inşa etmek ve kuşatmak için geliştirdiği söylemin, bilgi-iktidar ilişkilerinin güçlendirdiği bir ilişki olarak ortaya çıkar (Keskin, 2014: 19).

3. Akışkan Modernite

Modern paradigmanın ilkeleri üzerine birçok inceleme yapmış olan sosyolog Zygmunt Bauman, modernite ve postmodernite arasında süre giden tartışmayı farklı bir kavramsallaştırma ile yeniden düşünmeyi önerir. Modern paradigmanın ortaya çıkardığı tahakküm alanlarına ve totaliterleşmeye (Bauman, 2007) karşı eleştiriler getiren Bauman, diğer taraftan modernitenin ilkelerini eleştiren postmoderniteye karşı da şüphe ile yaklaşır. Üzerinde fikir birliği sağlanamayan postmodernizm için birçok farklı adlandırmalar kullanılır: “Tarihin sonu”, “ikinci modernite”, “geç modernlik”, “üst-modernite”, “düşünsel modernlik” gibi isimlendirmeler bunlardan bazılarıdır.

AYDIN, Hasan (2024). Akışkan Modernitede Anlamı Yakalamak: Post-Truth Üzerine Bir İnceleme. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 12 (1), 423-447

Bauman, bu isimlendirmelerin birçok açıdan hatalı olduğunu ileri sürerek mevcut süreci yansıtmakta yetersiz olduklarını düşünür (Bauman ve Tester, 2017: 117). Postmodernitenin, “post” ekiyle modern olanı aşan ve ondan kopan bir düşünme süreci yaratmadığını, yeni gibi görünenin hala modern olan içerisinde gerçekleştiğini ileri sürer. Bauman, modern-postmodern ayrımı yerine bu iki kavramın taşıdığı yükü ortadan kaldıracak yeni bir kavram ortaya koyar. “Katı” ve “akışkan” modernite olarak ikili bir ayrıma giderek yeni bir düşünme alanı oluşturur. (Bauman, 2019: 12-13).

Bauman, uygarlığın ya da kültürün bir ürünü olarak klasik moderniteyi güzellik, temizlik ve düzenle ilgili görür. Özellikle düzen, bireyi çelişkiye düşürmeden, kararsızlıktan kurtararak bir şeyin ne zaman, nerede ve nasıl yapılacağı konusunda bir kuralı hem tanımlar hem de dayatır (Bauman, 2000a: 8). Katı modernite olarak tanımladığı bu dönem, var olan yaşama göre ağır, katı ve sistemsiz sıklığı nedeniyle düzensizliğin, çeşitliliğin, anıncılığın, çokanlamlılığın ve bireysel farklılıkların düşmanı olarak totaliter bir çizgiye yaklaşır (Bauman, 2019: 54).

Bauman, belirsizliği tamamen ortadan kaldırma çabasını tipik olarak modern bir pratik olarak görür; modern siyasetin, modern aklın ve modern yaşamın tüm aşamalarında bulunan temel bir ilkedir. Her şeyi kesin olarak tanımlama hareketi, tanımlanamayan her şeyin bastırılması ve dışarı atılması ile sonuçlanır. Modern pratiğin amacı sadece yabancı olanın fethi değil, dünya haritasında boşlukların doldurulması ve tanımlanmasıdır. Bu bağlamda modern pratik, boşluğa, bilinmeyene ve tanımlanmamış olana tahammülü olmayandır. Bu yönüyle hoşgörüsüzlüğe ve totaliterliğe eğilimli yapısıyla düzen için gerekli olan katılma ve kabul edilmenin sınırlarını inşa eder (Bauman, 2003: 18).

Bu yönüyle modernite, başlangıçta sahip olduğu gelişme ve ilerleme gibi değerlere aykırı hareket ederek kendisi için tanımladığı mükemmelliği zirve noktası olarak kabul eden bir yol seçer. Bu bağlamda katı modernite için zirve noktası, her şeyin bilinebilir ve tanımlanabilir olduğu bir yaşam inşa etmektir. Bauman, modern olmanın yüzyıl önce en üst mükemmellik aşamasına ulaşmayı hedeflediğini ifade eder. Akışkan modernite ise değişmeyen tek şeyin değişim olduğu ve kesin olan tek şeyin ise belirsizlik olduğu ilkesini benimser. Böylece ulaşılabilecek nihai amaçların olmadığı

AYDIN, Hasan (2024). Akışkan Modernitede Anlamı Yakalamak: Post-Truth Üzerine Bir İnceleme. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 12 (1), 423-447

ve böyle bir isteğin oluşmasının bile mümkün olmadığı bir süreci ifade eder (Bauman, 2019: 12-13). Bauman bu yönüyle akışkanlığı şöyle özetler: “Sıvıların katılar gibi belli bir şekli yoktur. Deyim yerindeyse ne mekansal ne zamansal olarak sabit bir konumları vardır. (...)Akışkanlar belli bir şekli uzun süre koruyamazlar; her an şekil değiştirmeye hazırdırlar” (Bauman, 2019: 26). Fakat burada Bauman bir çelişkiden bahseder; modernitenin kendisi daha en başından itibaren sürekli bir akışkanlaşma hareketi olarak katıları eritme ve şimdiki öne çıkararak sürekli bir ilerleme hareketi değil miydi, diye sorar. Bauman için modern olmanın getirdiği katıları eritme ve zamana ayak uydurma durumu, geçmişin ve geleneğin içinde zamanın ruhunu uymayan yapılarından kurtulmayı amaçladığını ifade eder; fakat bir ütopya olarak katılardan azade bir yer oluşturmayı amaç edinmez, bunun yerine kalıcı olacak, zaman içinde eskimeyecek ve yaşamı kesin olarak tanımlayabilecek katıları keşfetmeyi ve sıfırdan üretmeyi amaçlar (Bauman, 2019: 26-27).

Bauman, katı modernitenin hoşgörüsüz yönüne yönelik eleştirilerini dile getirirse de akışkan modernitenin yarattığı birtakım çelişkilerin de farkındadır. Özellikle de özgürlük ve güvenlik arasındaki gerilim bunlardan biridir. Bauman modern dünyayı korku ve hayal kırıklıklarıyla dolu bir kaba benzetir. Yaşam, kestirilemeyen belirsizlikler ve gizli yönleriyle korkutucu bir hal almaya başlar (Bauman, 2000b: 23). Birey, kararlarını nasıl vereceği ve nasıl hareket edeceği gibi referans noktalarının yokluğunda, belirsizlik içinde kalarak özgürlüğün yükünü taşıyamaz hale gelir; bu yüzden güven bulacağı ama aynı zamanda özgürlüğüne ket vurulan sığınacak alanlar aramaya başlar. İnsan için bir topluluğa dâhil olma içgüdüsel bir davranıştır; çünkü insan sosyal bir varlık olarak yaşamda korkuları ve endişeleri peşini bırakmamaktadır (Bauman, 2019: 152-153).

Bu aşamada yaşamı sürdürmede karşılaşılabilecek en kötü şey, toplumla birey arasında düzeni sağlayan, kimliğini koruyan ve devam ettiren normların olmamasıdır. Normlar en nihayetinde engelleyici bir duruma neden olabilecek potansiyeli barındırırken, diğer taraftan davranışı mümkün kılan bir niteliğe sahiptir. Normların toplum alanını terk etmesi, bireyin davranışları ve seçimleri neticesinde öngörebilme yeteneğini tamamen sakatlayan bir ortama yol açarak şüphe ve korkuya neden olur

AYDIN, Hasan (2024). Akışkan Modernitede Anlamı Yakalamak: Post-Truth Üzerine Bir İnceleme. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 12 (1), 423-447

(Bauman, 2019: 48). Böyle bir toplumsal yaşam alanı bireyin daha sert ve otoriter alanlara kaymasına neden olabilir. Bu bağlamda Erich Fromm, bireyin saplantılı bir kesinlik arayışında, riski ve şüpheyi ortadan kaldıracak bir kesinlik vaadini ya da öyle görünen her şeyi sorgusuz bir şekilde benimseme eğilimi içinde olduğunu savunur (Fromm, Akt Bauman, 2019: 48).

4. Post-Truth Nedir

Post-truth kavramı ilk kez 1992 yılında Nation dergisinde bir oyun yazarı olan Steve Tesich'in "*Amerikan'ın Yoldan Çıkması*" başlıklı yazısında kullanılır. Bu tarihlerde kavramsal bir boyuta ulaşmayan post-truth, 2004 yılında Ralph Keyes'in "*Hakikat Sonrası Çağ: Günümüz Dünyasında Yalancılık ve Aldatma*" kitabında ilk kez doğrudan bir analiz konusu olarak incelenir. Keyes, post-truth kavramını Amerikan toplumunda giderek artan bir yalan söyleme durumunun normalleştiği bir dönem olarak tanımlar. Hakikat sonrası bir çağda, etik açıdan siyah ve beyazın birbirine karıştığı bir ortamda, yalan söyleme durumunun görmezden gelinerek hakikatin gizlenebilmesinin normalleştiğini savunur. Artık yalan garipsenen bir davranış şekli olmaktan çıkar. Özellikle gelişen teknolojinin bir sonucu olarak çok fazla sayıda aldatici mesajın dolaşımında olduğu görülür. Cep telefonları, e-posta, internet, radyo ve tv kanalları aracılığıyla doğru olmayan bilgiler, kişiler arasında yayılır. Keyes, bireyin kendisinin bile doğruyu söyleyip söylemediğinin farkında olmadığını ileri sürer (Keyes, 2017: 21-22).

Stephen Colbert, Keyes'ten farklı olarak sürece ilişkin yaptığı açıklamaları ile post-truth'un günümüzdeki anlamına daha yakın bir çerçeve sunmaktadır. Colbert, 2005 yılında hakikatin eğilip bükülmesi durumunu "hakikatimsi" kavramını kullanarak açıklar. Kavram, olgular tarafından doğruluğu kanıtlanmasa da doğruymuş gibi görünen ya da öyle olması istenen bir şeye ikna olmak için ortaya çıkan durumları belirtmek için kullanılır. Colbert için ABD'nin kitle imha silahları hakkında elinde yeteri kadar kanıt olmamasına rağmen Irak'a savaş ilan etmek için George W. Bush'un içsesine güvenme olayı buna iyi bir örnektir (Mcintyre, 2019: 27). Fakat post-truth esas anlamını, 2016 yılında yaşanan Amerikan başkanlık seçimleri ve İngiltere'nin Brexit ile Avrupa Birliği'nden ayrılma referandumu ile kazanır. Aynı yıl Oxford

AYDIN, Hasan (2024). Akışkan Modernitede Anlamı Yakalamak: Post-Truth Üzerine Bir İnceleme. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 12 (1), 423-447

Dictionary tarafından yılın kelimesi olarak seçilir. Keyes, post-truth dönemini bir yalan dönemi olarak tasvir ederken Oxford Dictionary farklı bir bakış açısı sunar; post-truth, artık insanların olgulara bakarken hakikatlerden ziyade duyguları, kanaatleri ve inançları dikkate aldığı bir süreci ifade eder (Oxford Languages, 2023).

Post-truth doğrudan bir çeviriyle “hakikat-sonrası” şeklinde Türkçe’ye çevrilir. Fakat post-truth ile hem bir yalan söyleme durumuna atıf yapılması hem de hakikat-sonrası diye bir çeviri yapılması kavramın genel önermesi sebebiyle hatalı bir noktaya işaret eder. Çünkü hem yalan hem de hakikat-sonrası gibi kullanımlar var olan bir hakikate gönderme yapar. Keyes’in açıklamalarıyla post-truth bir yalan dönemiye o zaman doğru olan bir olguya göndermeyle yalan ortaya çıkabilir. Ya da hakikat-sonrası demek var olan bir hakikatin referans noktası alınmasına gönderme yapabilir. Oxford Dictionary’nin yaptığı çeviride kavram hakikatin sonrasını imlemez, hakikatin dikkate alınmamasına ifade eder. Hakikat-sonrası, artık insanların kanaatlerinin hakikatle uyumlu hale getirildiği bir dönem değildir, hakikatin duygusal durumları ile uyumlu hale getirildiği ve hakikatin eğilip bükülmesinin moda olduğu bir dönemdir. Donald Trump’ın başkanlık seçimlerinin kazanması ve ardından yemin töreni sırasında, pek çok koltuğun boş olmasına rağmen basın sekreteri Sean Spicer’in bu iddialara cevaben kendi alternatif olgularını sunacaklarını belirtmesi post-truth döneminin göstergelerinden biridir (Mcintyre, 2019: 27-28). Var olan eğer kişinin kendi kanaatlerine karşı münasebetsiz bir olguya, kendi kanaatlerinin tehlikeye girmesinden dolayı var olan olguyu hiçe saymak tercih edilebilir hale gelir. İnsan bunu bazen isteyerek bazen de istemeyerek yapar; çünkü kendisini haksız çıkarmak istemez (Mcintyre, 2019: 33).

5. Akışkan Bir Çağda Anlamı Yakalamak: Post-Truth Üzerine Bir İnceleme

Modern döneme yön verecek olan dünyevileşme ve akıl yaşamı yapılandırılmadan ve anlamlandırmadan önceki dönemlerde, teolojik ve geleneksel otoritelerin egemenliğinde var olan yaşam durağan ve sınırları dar olsa da güven verici bir niteliği barındırmaktaydı. Bu geleneksel yaşamın atmosferini Zygmund Bauman ve David Lyon (2016: 56) şöyle betimler:

Uzaktaki atalarımızın işi kolaydı. Tıpkı en yakınları gibi beşikten mezara kadar birbirleriyle aynı civarda, birbirlerine ulaşabilecekleri ve birbirlerini kolaylıkla görebilecekleri şekilde mekanlarda yaşıyorlardı. Bu onları hem koruyan bir koza yaratıyordu hem de dünyaya dair tutumlarını sabit kimliklerle ifade etmelerine imkan sağlıyordu.

Bauman'ın sözlerinden hareketle deneyim alanı, enformasyon ve etik, ihtiyaçlar çerçevesinde oluşur. Özellikle iletişim teknolojilerinin gelişimiyle insanın deneyimleyemeyeceği kadar farklı ve uzak yerlerden enformasyon akışı başlar. Telgraf, telefon, radyo, televizyon ve en son olarak internet aracılığıyla ortaya çıkan yeni medya teknolojileri, yaşamın kültürel ve coğrafi olarak uzak yerlerden gelen enformasyonla dolmasına yol açar. Ünsal Oskay (2011: 108), Bauman'ın da yapmış olduğu betimlemeye yakın bir şekilde yaşanan dönüşümü şöyle aktarır:

Giysilerinin kumaşını, bezini kendisi dokuyan insandan giysilerinin kumaşını ulusal pazardan alan insana geçiş 19.yüzyılda başlamıştır. Aynı şekilde gündelik hayatındaki sorunlara çözüm aramak için büyüklerine, köy rahibine, köy hekimine danışan insandan uzaklardan gelen gazetelere, kitaplara, toplumdaki yeni kurumlara başvuran olmuştur. (...)komşusunda, kahvesinde gezici öykü anlatıcılarından öyküler dinleyen; bu öykülerde anlatılan dünyayı öyküyü anlatan kadar yakından (aynı içerikle) bilebilen insandan, bilinmezliklerle dolu yeni kent mekânında yalnızca canı sıkıldığı için değil, ortamında olup bitenleri görüp duyamadığı için olup bitenleri anlayamadığı için gazetelere bakan... insana geçiş de gene 19.yüzyılda olmuştur.

İnsan, aynı koşullar altında yaşadığı, tanıdığı ve güven verici küçük bir çevrenin ardından küresel bir enformasyon akışına karşı, bu enformasyona cevap vermekten ve anlamlandırmaktan uzak görünür. İletişimin hızı ile insanın zaman ritmi arasındaki orantısızlığa dikkat çeken Bernard Stiegler, “günümüzde sayısallık (numérique), 200.000 km/sn, yani ışık hızının 2/3'üne ulaşmıştır ki bu, sinirsel akıştan dört milyon kez daha fazla” olduğunu söyler (Stiegler, Akt Şan, 2022: 110). Emre Şan, dijital teknolojilerin gerçekliği düzenleme, hesaplama, adlandırma ve kodlama işlemlerinin hızı karşısında insanın anlamlandırma sürecinin cevap veremeyecek kadar

AYDIN, Hasan (2024). Akışkan Modernitede Anlamı Yakalamak: Post-Truth Üzerine Bir İnceleme. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 12 (1), 423-447

yetersiz olduğunu savunur. İletişimin böylesine hızlı bir şekilde işlediği çağda akıl, muhakeme etme ve düşünme işlevlerini kaybeder (Şan, 2022: 110). Enformasyonun bu şekilde çoğalmasını Fransız filozof Jean Baudrillard, anlamın ve toplumsalın çözümlenerek bir yenilik bolluğuna yol açmadığını; tam aksine toplumun durgunluğuna ve işlevsizliğine yol açarak onu boş bir kütleye çevirdiğini ileri sürer (Aktaran Best ve Kellner, 2011: 148).

Baudrillard enformasyonun yarattığı bu durumu, Marshall McLuhan'a atıfla içe dönük infilak kavramını kullanarak açıklar. Artık imaj ya da simülasyon ve gerçeklik arasındaki sınırın infilak edip içe göçtüğünü; bu göçme ile gerçeğin yaşanma zemininin ortadan kalktığını savunur. Medya mesajlarının toplumsal alanı tika basa doldurması ile anlam ve mesajlar birbirini nötr hale getirir. Kitlelerin sürekli bir şekilde enformasyon bombardımanı altında satın almaya, tüketmeye, çalışmaya, oy vermeye, bir kanaat beslemeye ya da toplumsal hayata katılmaya kışkırtılmaktan dolayı bir anlamsızlık durumuna savrulduğunu ifade eder. Sınırların belirsizleştiği böyle bir alanda anlam, belirsizliğin içinde kaybolarak her şeyin imaj düzeyine geldiği bir sürece geçilir (Best ve Kellner, 2011: 149-151). Olgulara akıl temelinde değil de imaj temelinde cevap verme ve enformasyona içerik düzeyinde cevap verebilecek zamandan ve deneyimden mahrum kalma, sorgulamaları akıl yoluyla değil inançlar, kanılar ve duygusal benzeşimler aracılığıyla yapılmasına neden olur. Böylece akıl eleştirel mesafesini yitirerek temel işlevini kaybeder ve geri plana itilir. Çünkü kitle iletişim araçları belli bir mesafeden bakılarak anlam kazanan gerçeği gerekenden fazla yakınlaştırarak yok eder (Baudrillard, 2003: 70).

Anlamı yakalamak için her şeyin imaj durumuna geldiği böyle bir dönemde, her olguyu en basite indirgeyerek çoğunluğun ya da halkın kanaatlerine göre eğip büken ve onların bu zayıflıklarını kullanmaya çalışan popülist akımlar ortaya çıkabilir. Bu çerçevede popülizm ve post-truth birbirine oldukça bağlı olan kavramlar haline gelir. Karmaşık hale gelen yaşamda anlamı bulma çabası, bu anlamı basit ve güvenilir bir şekilde ortaya koyacak ve inandırıcı kılacak popülist imajların ve liderlerin doğmasını arzular. Bu durum, söylemde var olan gerçekliğin göz ardı edilmesine ve inanılan kanaatlere göre gerçekliğin uydurulmasına yol açar. Yalın Alpay da post-truth

AYDIN, Hasan (2024). Akışkan Modernitede Anlamı Yakalamak: Post-Truth Üzerine Bir İnceleme. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 12 (1), 423-447

ile popülizmin muazzam bir şekilde adapte olmuş kavramlar olduğunu ileri sürer. Doğruların bir önem taşımadığı bir dönemde, popülizmin de doğruları önemsemeyeceğini, seçkinlerin ve akılcılığın geri plana itileceğini savunur. Bu iki kavram, yaptığı algı çalışmaları ve eğitimsiz kitleler üzerindeki söylemleri açısından ortak noktada buluşur. Aklı ve olguları görmezden gelmeleri nedeniyle söylemler, tutarsızlık taşıyabilir; ancak bu durum önemsizdir. Önemli olan toplumları zayıf noktaları olan duygusal zayıflıklarından yakalayıp manipüle etmektir (Alpay, 2017: 57-58).

Bu çerçevede popülizmin retorığı (yani konuşma ve yazı dilini, argümantasyonu ve tonu, jestleri ve beden dilini içerecek biçimde iletişimin dağılım biçimini) ve estetiği (yani imajları, modayı, benliğin sunumunu, tasarımı ve sahnelemeyi) bir araya getirir. Bu bağlamda siyasetin gittikçe medyatikleşmesi, politikanın hem açık hem de sıradan kullanımında daha üslupla ilintili ve sahnesele hale gelmesini ima eder. Buradaki temel nokta, bütün siyasetin yüzeysel olduğunu iddia etmek ya da diğer yandan çağdaş siyasetteki yüzeyselliğin çok daha önemli olanı örttüğünü ve gerçek olanı kararttığını ileri sürmek değildir; basitçe çağdaş siyasetin yoğun bir biçimde medyatikleştiğinin ve üslupla ilişkilendirildiğinin altını çizerek siyasetin estetik ve eylemsel bileşenlerinin özellikle önemli olduğunun altını çizmektir (Moffitt, 2020: 111-118). Bütün bu performans ve retorikle birlikte halk diye seslenilebilecek bir olgunun de ortaya çıkarılması gerekir. Umberto Eco (Aktaran Moffitt, 2020: 145) popülistlerin halk kurgusunu şöyle açıklar:

Halka çağrıda bulunmak kurgu bir varlık inşa etmek anlamına gelir. Böyle bir halk kendiliğinden var olmadığında, halk iradesinin sanal imgesini yaratanlar popülistlerdir. (...)Popülist, planlarını halkın iradesiyle tanımlar, şayet becerebilirse (ki çoğunlukla becerirler) yeteri sayıda yurttaşı -bu insanlar kendi sanal imgelerinden öyle etkilenmişlerdir ki, kendilerini bununla tanımlamaya başlarlar- kendi etrafında toplar ve onları en başta icat ettiği hale gelir.

Halk bir kurgu olarak inşa edildiğinden dolayı doğal bir toplumsal grup değildir. Bu yüzden halk, liderin imgesi etrafında dolayımlanmış bir temsil oluşturulabilir. Bundan dolayı Eco'nun ortaya koyduğu gibi halk ve halk iradesi

AYDIN, Hasan (2024). Akışkan Modernitede Anlamı Yakalamak: Post-Truth Üzerine Bir İnceleme. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 12 (1), 423-447

aslında bir imgeden ibarettir. Böylece halkın kendisi bir hayali cemaat olarak var edilir ve bu imgeden hareketle kendini tanımlar. Guy Debord'un ileri sürdüğü iddia ile toplum tasavvuru, imajlar ve dolayımlanmış temsillerle yeniden oluşturulur. Bundan hareketle Debord için gösteri, bir imgeler toplamı değildir, daha ziyade insanlar arasındaki ilişkinin imgelerle dolayımlanmasıdır (Moffitt, 2020: 154).

Yeni medya teknolojileri, iletişimin genel karakterini değiştirerek insanlar arasındaki iletişimi tek yönlü bir akıştan çıkartarak etkileşimli bir hale gelmesini sağlar. Özellikle Web 2.0 teknolojisi ile kullanıcıların da iletişim sürecine etkin bir şekilde dahil olmasıyla popülist liderlerin takipçileri, geleneksel medyanın tek yönlü tüketici rollerinden sıyrılarak hem tüketici hem de üretici haline gelerek söylem ve imgeler etrafında etkileşime geçerler. Bu dönüşüm, medya tüketimini geleneksel olarak yukarıdan aşağıya olan modelden çok daha dinamik hale getirerek popülist liderler, partiler ve halk arasında bir iş birliğine dönüştürür. Bu teknolojik dönüşüm, siyasal örgütlenmeyi ve mobilizasyonu popülist takipçiler için çok daha kolay ve düşük maliyetli hale getirir (Moffitt, 2020: 140).

Özellikle sosyal medyanın kullanıcıyı bir içerik üretici olarak konumlandığı yeni iletişim sürecinde insanlar, doğrudan liderle kurdukları özdeşleşme ve duygusal bağ ile temsilin inanılabilirliği üzerinden hareket ederler; sosyal medyalarında sürekli olarak liderlerini ve onların söylemlerini dolaşıma sokarlar. Bu bağlamda sosyal medya mecraları, kullanıcıların korkularını, endişelerini ve umutlarını öğrenmede iyi bir gözetleme aracı olma potansiyeline sahip hale gelir. Fakat her kullanıcının internetteki aramaları ve sosyal medya mecralarında yaptığı beğeniler, takipler ve yorumlarıyla politik olarak profillerini çıkarma ve bu profillere yönelik kişisel reklam gönderme gibi uygulamalar ortaya çıkar. Özellikle büyük veri kavramı üzerinden gelişen veri işlemeciliği önem kazanır. Oxford Dictionaries'e göre Büyük Veri, özellikle insan davranışı ve etkileşimleriyle ilgili kalıpları, eğilimleri ve ilişkileri ortaya çıkarmak için hesaplamalı olarak analiz edilebilecek son derece büyük veri kümeleri ortaya çıkarır (Oxford Dictionaries, 2023). Büyük Veri, kullanıcıların sosyal medya uygulamaları, arama motorları ve alışveriş siteleri gibi internet tabanlı alanlarda

AYDIN, Hasan (2024). Akışkan Modernitede Anlamı Yakalamak: Post-Truth Üzerine Bir İnceleme. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 12 (1), 423-447

bıraktıkları sanal verilerin depolanarak derinlemesine bir şekilde incelenmesine dayanır.

2016 yılında ABD’de yapılan başkanlık seçimlerinde bu durumun fiili bir uygulaması ortaya çıkar. Cambridge Analytica’nın 50 milyon Facebook kullanıcısının verilerini izinsiz olarak analiz ederek kişiye özel yürüttüğü seçim kampanyasının ifşa edilmesiyle ortaya çıkar. Bu süreçte şirket yöneticilerinden önemli bir isim, seçim kampanyasını hakikatler üzerine inşa etmenin bir faydası olmadığını, bütün meselenin duygusal olarak insanın tatminine bağlı olduğunu itiraf eder; insanları manipüle etmenin iki önemli unsuru vardır: Umutlar ve korkular (T24, 2018). Sosyal medya üzerinden elde edilen veriler, daha dile getirilmemiş umutları ve korkuları bilinçdışında yakalar. Bu noktada Cambridge Analytica’nın yaptığı şey, bu derine kök salmış olan korku ve endişeleri sosyal medya aracılığıyla kullanıcıların arkalarında bıraktığı veriler üzerinden bulmaktır. Burada Donald Trump’ın özellikle göçmenlere, yabancılara ve ekonomik krize karşı gerçeği yansıtmayan olguları gerçekmiş gibi öne sürmesi ve Cambridge Analytica çerçevesinde elde edilen verilerle insanların korkularına yönelik doğrudan kampanyalarla önemli bir manipülasyon alanı yaratır.

Oluşan yankı odaları ve filtre balonları nedeniyle insanlar kendilerine benzer olarak duygudaşlık kurabileceği insanlarla aynı yerde kalarak daha da kutuplaşmaya başlar. Kullanıcılar, bu yalıtılmış ortamda düşüncelerini eleştiriye tutacak farklı olanla karşılaşamazlar; çünkü var olan algoritmalar sadece onların görüş ve beğenilerine uygun olan içerik ve kullanıcıları onların ziyaret ettiği yerlere getirmektedir. Jan Van Dijk’inde belirttiği üzere “filtre balonları öz-seçimli bir enformasyon hapisanesidir” (Van Dijk, 2016: 321). Bu nedenle inşa edilen ve olgularla örtüşmeyen her hakikat varsayımının çürütülmesini sağlayacak olan farklı olan düşünce ve kullanıcılarla bir araya gelme durumu ortadan kalkar. Kullanıcılar sadece kendileri gibi olanlarla iletişimde kalarak sürekli olarak kendilerini onaylar ve böylece kanı düzeyinde sürekli dolaşımda kalan enformasyon, herkesin ortak düşüncesi gibi sağduyu olarak kabul edilir.

Lee McIntyre bilişsel önyargıların başkalarıyla girilen etkileşimlerle düzetelebileceğini ortaya koyar. Günümüzün medya kaosu içerisinde, geleneksel

AYDIN, Hasan (2024). Akışkan Modernitede Anlamı Yakalamak: Post-Truth Üzerine Bir İnceleme. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 12 (1), 423-447

kabilelerinin, köylerinin ya da topluluklarının üyeleriyle birlikte yaşamak ve çalışmak zorunda kalarak bilgi sahibi olan ve birbirleriyle kurdukları etkileşime mecbur olan atalarımıza nazaran karşıt fikirlerden daha fazla yalıtılmış bir dönemde olmanın oldukça ironik olduğunu ifade eder (Mcintyre, 2019: 68). Cass Sunstein, yaptığı saha çalışmalarında, bireylerin etkileşim içine girdikçe tek başlarına gözden kaçırabilecekleri olguları yakalayabildiklerini ortaya koyar. Bu duruma etkileşimsel grup etkisi der. Yani etkileşim ve müzakere içinde olan grupların performansları her zaman için yalnız olan bireylerden daha üstündür. Düşünceleri bir gruba sunmak ve müzakere etmek doğruyu bulabilme yolunda yüzdeyi oldukça artırır. Fakat sosyal medya alanları artık herhangi birinin yorumları beğenilmediğinde onları arkadaşlıktan çıkarabilir ya da akışa düşmeleri engellenebilir bir hale gelir. Günümüzde düşüncelerin ve algıların değişimi üzerinde önemli bir etkisi olan çevre, geleneksel dönemlerin sınırlı ve kapalı toplumlarından daha yalıtılmış bir halde bulunmaktadır. Çünkü yeni iletişim teknolojileri ile benzer düşünce ve duygulara sahip kişilerden oluşan bir çevreyi kurma olanağını artırır (Mcintyre, 2019: 68-69). Özellikle sosyal medya mecralarının iletişimi küreselleştirmesi, kolaylaştırması ve herkese ücretsiz bir kullanım hakkı sunmasından dolayı görece demokratikleştirmesi süreci iletişim şeklinin ve ortamının gerçek durumunun göz ardı edilmesine neden olmaktadır. Çünkü Mcintyre'nin de ifade ettiği gibi insanın çevresi, onun düşüncelerini ve algılamalarını tamamen nesnel bir doğruluk gibi onaylanan benzer insanlardan oluşur. Bu hissedilmeyen kısıtlayıcı iletişim şekli, algoritmalar tarafından sürekli olarak manipüle edilir.

Algoritmalar seçim yapılmasına izin vermemelerinden öte kullanıcının analiz edilmesini sağlayacak geniş bir veri kümesine ve bu bağlamda manipüle etme potansiyeline sahiptir. Algoritmalar, herhangi bir kullanıcının beğenileri, takip ettikleri ve yorumları ile kendisi farkında değilken bile belli örüntüler oluşturur. Bu imkanlarla işleyen yeni iktidar, Byung Chul-Han tarafından psiko-politika olarak adlandırılır. Chul-Han'a göre Foucault'nun beden ve kimlik üzerinden işleyen biyo-politika kavramı artık işlevsizdir. Büyük Veri vasıtasıyla insanın farkında olmadığı istek ve arzularının bilinçdışından yansıyan yansımalarından bir örüntü oluşturulabilir.

AYDIN, Hasan (2024). Akışkan Modernitede Anlamı Yakalamak: Post-Truth Üzerine Bir İnceleme. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 12 (1), 423-447

Sigmund Freud'a atıfla Chul Han, Büyük Veri'nin bireyin farkında bile olmadığı id'den gelen korku ve bastırmalardan yararlanarak yeni bir ego meydana getirdiğini savunur (Chul Han, 2020: 70-71). Donald Trump'ın 2016 yılındaki başkanlık seçimlerindeki başarısının en büyük kaynağı, rasyonel olan bilinci hedef almak yerine korkuların ve duygulanımsal tepkimelerin gerçekleştiği daha manipüle edilebilir olan bu içgüdüsel benliği hedef almaktır. Bütün bu tartışmalar çerçevesinde post-truth, hakikatin gözden düşmesi, yankı odaları ya da kişiselleşmiş içeriklerle insanın yaşamda kalmasını sağlayacak olan güvenlik ihtiyacının bir ürünü olarak psikolojik bir içeriğe bürünür.

SONUÇ

Sonuç olarak post-truth'un yarattığı atmosferde her bireyin bir medya sahibi olması ve kendi söyleminin olgulardan bağımsız olarak bir değeri olması nedeniyle seçkinlerin yani uzmanların görüş ve düşünceleri önemsiz görülerek görmezden gelinir. Bu bağlamda post-truth dönemini ortaya çıkaran en önemli etmenlerden biri modern paradigmanın hakikat anlayışına karşı postmodern düşüncenin eleştirileridir. Postmodern eleştiri, hakikatin çıkarsızmış gibi görünen örtüsünü kaldırarak her daim iktidarla kurduğu ilişki bağlamında hakikatin totaliter yönüne dikkat çeker. Buradan hareketle modernliğin ortaya koyduğu yanılmaz akıl ve bu aklın taşıyıcısı olan entelektüeller veya seçkinler, kesin ve çıkarsız bir bilgiye sahip değilse, o halde her birey kendi bakış açısına göre haklı görünür. Post-truth bağlamında önem kazanan popülist liderler ve onların ürettikleri söylemler, her şeyden önce önemli olanın halkın ne düşündüğü olduğunu ileri sürerek demokrasi makyajıyla çoğunluğun totaliter hâkimiyetini savunurlar. Özellikle liderler ve söylemleri ile bireyin kimliği arasındaki etkileşimi arttıran yeni medya ortamları post-truth dönemi için oldukça kullanışlı ve önemli araçlar haline gelmektedir. Yeni medya teknolojilerinin oluşturduğu sosyal medya mecraları, bireyi özdeşleştikleri siyasi liderlerin söylemlerini kamusal alanda dolaşıma sokmaya imkan vermektedir. Aynı zamanda bu mecralar sayesinde sürekli veri analiziyle kullanıcıların sanal profilleri çıkartılarak eğilimlerine, korkularına ve umutsuzluklarına yönelik gerçekliği dikkate almayan popülist politikalar oluşturmayı kolaylaştırmaktadır. Bu tarz politikalar var olan duyguları saptayarak bu eğilimleri

AYDIN, Hasan (2024). Akışkan Modernitede Anlamı Yakalamak: Post-Truth Üzerine Bir İnceleme. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 12 (1), 423-447

güçlendirdiği ve sabitleştirdiği için hiçbir zaman söylemde bir hakikat değeri olup olmadığı önemsenmez. İktidar açısından veri analizi yapmaya olanak sağlayan yeni medya teknolojileri, kullandıkları algoritmalar ve filtreleme araçları ile kullanıcıya özgürlük alanı olarak sunulan bu iletişim şeklini bir tahakküm alanı haline dönüştürür. Bu tahakküm alanlarının, her kullanıcı çerçevesinde farklı düşünce ve çevrelerden izole edilmiş bir alanına dönüşmesi itibariyle mikro olarak yalıtılmış halde sayısız dijital topluluk alanları oluşur. İletişimi demokratikleştiren ve özgürleştiren bir süreç öncülük eden bu süreç, toplumsal olanı kamusal bir alan etrafında birleştirmekten ve bu çerçevede farklı olanlar arasında bir tartışma ortamı yaratmaktan öte farklı olan düşünce ve anlayışların birbirine temasını sürekli erteler.

Ek olarak post-truth sadece yeni iletişim teknolojilerinin siyaset alanına getirdiği olanaklarla açıklanacak bir olgu değildir. En nihayetinde gerçekleşen şey, dağılan anlamın toparlanabilmesi için var olan olgulara karşı popülist hareket ve söylemlerin insanların güvende hissetmelerini sağlayacak şekilde var olan gerçekliğin eğilip bükülmesi ve görmezden gelinmesidir. Bu çerçevede özellikle yeni iletişim teknolojilerinin bizzat bireyin kanaat, düşünce ve duygu durumu çerçevesinde oluşturduğu yankı odaları ve filtre balonları aracılığıyla oluşturulan hakikatler korunur ve güçlendirilir. Sonuçta her teknolojik araç, insanın kültürel durumundan kaynaklanan bir ihtiyaca karşılık geldiği için var olur. Bauman bağlamında değişmenin ve dağılmanın süreklileştiği akışkan bir dönemde, birey, kalıcı referans noktalarını liderlerin ve onların söylemleri etrafında yeniden üreterek, onların birer taşıyıcısı durumuna gelir. Bu bağlanma hareketi, sınırlı, baskıcı ve otoriter bir sürece neden olsa da güven verici bir alan oluşturması bakımından önem kazanır. Birey yaşamı anlamlı ve belirleyici hale getiren kimliğine psikolojik olarak güvenlik ihtiyacı aradığı için bağlanır ve ondan ödün vermek istemez. Bireyin kimliği çerçevesinde oluşturduğu kanaatleri ve duygusal bağlanmaları sarsmayan hakikat ilişkileri, yaşamın devamı ve anlamı için vazgeçilmez bir öge haline gelir.

KAYNAKÇA

Alpay, Yalın (2017). Yalanın Siyaseti, İstanbul: Destek Yayınları.

- AYDIN, Hasan (2024). Akışkan Modernitede Anlamı Yakalamak: Post-Truth Üzerine Bir İnceleme. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 12 (1), 423-447
- Arslan, Ahmet (2006). İlkçağ Felsefe Tarihi 1: Sokrates Öncesi Yunan Felsefesi, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Aydoğan, Filiz (2009). "Eleştirel Perspektiften Yeni Medya", Türkiye İletişim Araştırmaları Dergisi, 15, s.185-194.
- Baudrillard, Jean (2003). Sessiz Yığınların Gölgesinde Toplumsalın Sonu, (Çev: Oğuz Adanır), Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Bauman, Zygmunt & Lyon, David (2016). Akışkan Gözetim, (Çev: Elçin Yılmaz), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Zygmunt (2007). Modernite ve Holocaust, (Çev: Suha Sertabiboğlu), İstanbul: Versus Kitap.
- Bauman, Zygmunt & Tester, Keith (2017). Zygmunt Bauman ile Söyleşiler, (Çev: Mesut Hazır), Ankara: Heretik Yayıncılık.
- Bauman, Zygmunt (2019). Akışkan Modernite, (Çev: Sinan Okan Çavuş), İstanbul: Can Yayınları.
- Bauman, Zygmunt (2000a). Postmodernlik ve Hoşnutsuzlukları, (Çev: İsmail Türkmen), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Zygmunt (2000b). Siyaset Arayışı, (Çev: Tuncay Birkan), İstanbul: Metis Yayınları.
- Bauman, Zygmunt (2003). Modernlik ve Müphemlik, (Çev: İsmail Türkmen), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Best, Steven & Kellner, Douglas (2011). Postmodern Teori, (Çev: Mehmet Küçük), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Eagleton, Terry (2016). Postmodernizmin Yanılsamaları, (Çev: Mehmet Küçük), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, Michel (2011). Entelektüelin Siyasi İşlevi, (Çev: Işık Ergüden, Osman Akınhay ve Ferda Keskin), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, Michel (2014). Özne ve İktidar, (Çev: Işık Ergüden ve Osman Akınhay), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, Michel (2012). İktidarın Gözü, (Çev: Işık Ergüden), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, Michel (2007). Cinselliğin Tarihi, (Çev: Hülya Uğur Tanrıöver), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Han, Byung Chul (2020). Psikopolitika, (Çev: Haluk Barışcan), İstanbul: Metis Yayınları.
- Herakleitos (2016). Fragmanlar, (Çev: Arzu Akgün), İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Keskin, Ferda (2014). Özne ve İktidar, Michel Foucault, *Özne ve İktidar* kitabı içinde (s.11-24), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

- AYDIN, Hasan (2024). Akışkan Modernitede Anlamı Yakalamak: Post-Truth Üzerine Bir İnceleme. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 12 (1), 423-447
- Keyes, Ralph (2017). Hakikat Sonrası Çağ: Günümüz Dünyasında Yalancılık ve Aldatma, (Çev: Deniz Özçetin), İzmir: Tudem Yayın Grubu.
- Mcintyre, Lee (2019). Hakikat-Sonrası, (Çev: Mehmet Fahrettin Biçici), İstanbul: Tellekt.
- Moffitt, Benjamin (2020). Popülizmin Küresel Yükselişi Performans, Siyasi Üslup ve Temsil, (Çev: Onur Özgür), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Nietzsche, Friedrich (2002). Güç İstenci: Bütün Değerleri Değiştirir Denemesi, (Çev: Sedat Umran), İstanbul: Birey Yayıncılık.
- Nietzsche, Friedrich (2010). Putların Alacakaranlığı Ya Da Çekiçle Nasıl Felsefe Yapılır, (Çev: Mustafa Tüzel), İstanbul: İş Bankası Yayınları.
- Oskay, Ünsal (2011). İletişimin ABC'si, İstanbul: Der Yayınları.
- Oxford Languages (2024). Post-Truth, <https://languages.oup.com/word-of-the-year/2016/>, Erişim Tarihi: 01.01.2024
- Oxford Learner's Dictionaries (2024). Big Data, <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/big-data>, Erişim Tarihi: 01.01.2024
- Russell, Bertrand (2017). Batı Felsefesi Tarihi 1. Cilt: İlk Çağ Felsefesi, (Çev: Ahmet Fethi), İstanbul: Alfa Yayınları.
- Şan, Emre (2022). "Bernard Stiegler'in Teknoloji Felsefesi Problemleri: Algoritmik Yönetimsellik ve Bilişsel Proleterleşme". ViraVerita E-dergi: Disiplinlerarası Karşılaşmalar, 15. s.105-135.
- Touraine, Alain (2018). Modernliğin Eleştirisi, (Çev: Hülya Uğur Tanrıöver), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- T24 (2024). Cambridge Analytica skandalı/Görevden alınan CEO: Trump'ın seçilmesinde önemli bir rol oynadık, <https://t24.com.tr/haber/cambridge-analytica-skandal-gorevden-alinan-ceo-trumpin-secilmesinde-onemli-bir-rol-oynadik,586499>, Erişim Tarihi: 01.01.2024
- Van Dijk, J. (2016). *Ağ Toplumu*. (Çev: Özlem Sakin), İstanbul: Epsilon Yayıncılık.

Çalışma tek bir yazar tarafından yürütülmüştür.

Çalışma kapsamında herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.